

Kitabımız, Yaratan Rabbinin adıyla Oku emriyle başlar. Bu emre, kadın erkek, büyük küçük her Müslüman muhataptır. Her mükellef mümin, yazılı metinden yahut ezbere Kur'ân'dan bir şeyler okumakla yükümlüdür. Zira Müslümanın onsuz olamayacağı namaz ibadetinin sahîh olabilmesi için mutlaka Kur'ân'dan bir şeylerin okunması şarttır. Çünkü kıraat namazın rukunlerinden biridir. Namazda Kur'ân tercümesinin okunması ile bu rukun gerçeklemeyeceğine göre, her Müslüman mutlaka Kur'ân okumak zorundadır.

Yeni Müslüman olmuş bir kimse de en kısa zamanda Fatiha suresini ve namaz geçerli olacak kadar birkaç Kur'ân ayetini öğrenmekle yükümlüdür. Kur'ân-ı Kerîm'de okuma ile ilgili pek çok kavram ve âyet vardır. Kur'ân, kıraat, tilâvet ve tertîl kavramları ile kendisini okumaya bizleri davet eder.

“O halde Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun (fakraû).”¹ “Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu hakkını gözeterek (hakka tilâvetih) okurlar (yetlunehu). Çünkü onlar ona îmân ederler”.² “Kur'ân'ı tertîl ile tertîl et (ve rattili'l-kur'âne tertîlâ).”³

Namazdan bahseden bir ayette⁴ de 'kur'âne'l-fecr' ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade beş vakit namaz olarak anlaşıldığı gibi, sabah namazı olarak da anlaşılmıştır. Çünkü namaz, ancak Kur'ân kıraati ile sahîh olur. Bu yüzden de namaz, kıraat diye isimlendirilmiştir.⁵ Sabah namazı için, sabah okuyuşu denilerek sabah namazının, sabah namazındaki okumanın ve günü Kur'ân okuma ile başlatmanın önemine vurgu yapılmıştır.

Bu kavramlar farklı Kur'ân okumalarına işaret eder. Şöyle ki kıraat, anlayarak yahut anlamadan Kur'ân okumaktır. Tilâvet ise, özellikle anlayarak okumaktır. Tertîl ise, harflerinin hakkını vererek, anlayarak Kur'ân'ı okumaktır. Buna göre her Müslüman, gücü nispetinde hem kıraat, hem tilâvet ve hem de tertîlden nasiplenecektir. Dahası bu üç okuma şekliyle başlayan ve devam eden okuma, hayata yansiyarak kemale erecektir.

Kur'ân'da bu kavramlardan en çok KaRaE (seksen altı yerde)ve TeLâ kökü (altmış üç yerde) kullanılmıştır. Kıraat, tilâvet ve tertîl. Cenâb-ı Hak, kitabını okumamızı isterken her üç kökten türemiş olan kelimeleri kullanmıştır. Hem kıraat etmemizi, hem de tilâvet etmemizi, hem de tertîl etmemizi bizden istemiştir. Biraz daha açarsak; seviyesi ne olursa olsun her insan Kur'ân'ı okumalı, O'nu kıraat etmelidir. O'ndan kolay gelen yerleri, kendisine nasıl kolay gelirse okumalıdır. Kıraat, kitaba bir başlangıçtır. Bu yüzden ilk emirde, "kıraat et (ikra'ı)" şeklinde gelmiştir. Tilâvet ve tertîl ise hedef ve sonuçtur. Kıraat düzeyinde başlayacak olan okuma işi, tertîl ile olgunlaşacak ve hakkıyla tilâvetle zirveye ulaşacaktır.

Kur'ân'da RaTeLe kökü, ara vererek üzerinde durarak ve açıklayarak okuma anlamına gelen kapsamlı bir kavramdır. Bu yüzden alelacele Kur'ân okuyan bir kimse için "kıraat etti/okudu" denir ama "tertil etti" denmez. Burada kıraat ile tertil, belirgin bir şekilde birbirinden ayrılmaktadırlar. Nitekim şu hadisde bu kelimeler özenle seçilip ayrı ayrı kullanılarak aralarındaki fark açık bir şekilde ortaya çıkmıştır: "Kur'ân sahibi için kıyamette şöyle denir: Oku (ikra') ve yüksel! Dünyada tertil ettiğin gibi tertil et. Şüphesiz senin makamın (dünyada) en son okuduğun (tekraü) âyetin yanındadır."6

Gerçek mümin, Kur'ân'ı doğru okuyan, gücü nispetinde onu anlamaya çalışan ve onun gereklerini yerine getirmek için çırpınan kimsedir.

Bir ayetinde Rabbimiz şöyle buyurur: De ki: “Ben, yalnız her şeyin sahibi olan ve bu kutlu kılınmış şehrin Rabbine kulluk etmekle emrolundum. Müslümanlardan olmakla ve Kuran okumakla emrolundum.”⁷

Yüce Yaraticının kullarına seslenişi, onların problemlerini çözücü ve onları dünya ve ahirette mutlu bir hayata taşıyıcı olan Kur'ân, insan içindir ve o tüm insanlığın hayrına, yararına inmiştir. O, insanlığın hayatını programlamak için Yüce Rabb'in katından bir öğüt, bir rehber, bir rahmet ve bir şifa kaynağı olarak gelmiştir. Kur'ân tüm insanlara hitap eden ve hayatın her alanına yön veren ilahî bir mesajdır. O, yalnızca namaz ibadetinde, belli gün ve aylarda, ölüm döşeklerinde, hastalık anlarında hatırlanmaktan çok yücedir. O, diriler için gelmiş ve onlara hayat vermek için gelmiş bir kitaptır. Hayat Kitabımız Kur'ân'ı okumak, anlamak ve yaşamak bizim önceliklerimizin başında yer almalıdır.

Kur'ân'ı önemsememek, onu sıradan bir kitap gibi görmek, ona rağmen yaşamak, onun ilgi alanlarını daraltmak, onu anlaşılmasız bir kitap görmek, onu anlamaktan korkmak Kur'ân'ı doğru anlamamanın önündeki engellerdir. Kur'ân'a muhatap bir insan olarak, onun tüm ayetlerini sanki kendimize iniyormuş gibi algılayarak, onu ciddiye alarak; onun Mushaf'ına gösterdiğimiz saygıdan daha fazlasını, onun içeriğine göstererek onu anlamaya ve onun gereklerini yerine getirmeye gayret etmeliyiz.

İnanan her insanın bilgi dağarcığında, mutlaka Kur'ân'dan bir buket olmalıdır. Bu noktada, her seviye, her yaşta hepimize görevler düşmektedir. Bunun için her şeyden önce, Kur'ân'ı anlamamanın gereğine inanarak onunla tanışmaya karar vermek gerekir. Bu kesin kararın ardından da azimli ve fedakâr bir çaba ve çalışma gereklidir şüphesiz. Öte yandan, bugün ileri sürülen hiçbir gerekçeye sığınmadan, geleceğimizi emanet edeceğimiz çocuklarımıza mutlaka

Kur'ân eğitimi aldırmalı ve onları Kur'ân'lı bir hayata hazırlamalıyız. Unutmayalım ki, dünya ve ahirette cennet mutluluğunu yakalamak Kur'ân ile olmakla mümkündür. Bu aynı zamanda bizlere Kur'ân ile olma, onunla yaşayıp onunla ölme payesini; dünyada onun aydınlığına, ahirette de onun şefaatine mazhar olma şerefini kazandıracaktır.

Çocuğun Kur'ân Eğitimi

Kur'ân-ı Kerim, Allah'a ibadetten hemen sonra ana-babaya iyilik üzerinde durur. Rabbin, yalnız Kendisine tapmanızı ve ana babaya iyilik etmeyi buyurmuştur.⁸ Ana babayı bu kadar saygın kılan, onların çocuk üzerindeki etkileri olsa gerektir. Gerçekten de anne baba, çocuğun dünyaya gelişinde, onun yetişmesinde ve eğitimi en temel faktördür. İslam'a yatkın olarak dünyaya gelen çocuğu ilk şekillendiren anne babadır. Çocukların yetişmesinde anne babanın sorumluluğu çok büyüktür, bu sorumluluk onlara anne-baba haklarını kazandırmıştır. Onlar, çocuklarına karşı bu sorumluluklarını yerine getirebildikleri oranda, bu haklara sahip olabileceklerdir.

Uzmanlar, çocuğun yetişmesinde ve eğitiminde ailenin önemini sürekli dile getirirler. Çocuk üzerine ilk ve kalıcı imzayı atanlar anne ve babadır. Anne babanın çocukları üzerindeki bu etkisi, daha yuvanın kurulması aşamasında başlar. Eş seçimi, aynı zamanda çocuğuna anne yahut baba seçimi demektir. Her bakımdan iyi bir insanı kendisine eş olarak seçen kadın yahut erkek, çocuğunun ebeveynini de seçmiş olmaktadır.

Çocuğun anne karnında iken duyduğu sesler, gördüğü manzaralar ve annenin ruhî durumunun da çocuğun kişiliğine etki edeceği söylenmektedir. Buna göre çocuğun eğitimi daha ana karnında iken başlamaktadır. Hamile annenin yiyip içtiklerine dikkat etmesi kadar, dinlediklerine ve hatta gördüklerine dikkat etmesi de gerekmektedir. Aynı şekilde duygularını da kontrol altında tutmalıdır. Artık o, kendi sorumluluğu yanında çocuğunun da sorumluluğunu taşımaktadır. Aslında her insan, dünyada kendinden ibaret olmadığının bilincinde davranışlarına dikkat etmelidir. Burada temiz ve sağlıklı beslenmenin içerisine helalinden beslenmenin de dâhil olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Doğduğu anda çocuğun ilk duyacağı sesler de son derece önemlidir. Bu yüzden İslam, doğan çocukların kulaklarına ezan ve kamet cümlelerini okumayı emretmiştir. Ezan ve kamet cümleleri, İslam'ın özetidir. Bu cümlelerle çocuk, adeta İslam'a perçinlenmektedir. Büyüdüğünde kişiliğine bu cümleler de etki edecektir.

Çocuğun konuşmaya başladığında ilk söyleyeceği kelime ve cümlelerin de kişiliğine etki edeceği ortadadır. Bu yüzden çocuğa Allah, peygamber, Kur'ân, Lâilâhe illallah gibi dinî içerikli kelime ve cümlelerin öğretilmesi önemlidir. Sahabenin konuşmaya başlayan çocuklarına "Allah'a inandım, şeytan ve putları reddettim" cümlesi ile, şu ayeti öğrettikleri bildirilmektedir: "Çocuk edinmeyen ve hükümlanlıkta ortağı olmayan Allah'a hamdolsun!"⁹ Bu uygulama ile çocuklara tevhidin temelleri öğretilmektedir.

Çocuk için en etkili örnek anne babadır. Onlar söz ve davranışlarıyla çocuklarının beyinlerini sürekli olarak işlemektedirler. Bu yüzden anne babanın, özellikle çocuklarının yanında konuşma ve hareketlerine son derece dikkat etmeleri gerekir. Onlar, çocuklarına en güzel hedefleri göstermeli ve kendileri de onlar için en güzel modeli sunmalıdırlar. Sözgelimi evde çocuğun

gözü önünde namazlarını cemaatle kılan, gürül gürül Kur'ân okuyup dinleyen, sofraya ellerini yıkayarak ve besmeleyle oturup dua ile kalkan bir anne baba davranışlarıyla çocuğun beynini yıkamakta, onun geleceğini inşâ etmektedir.

Anne babanın çocukları için hoca/öğretmen/okul seçimi de önemlidir. Çocuğa ilk aldırılacak bilgilerin dinî yönünün olması da gerekir. Sünnet, çocukların eğitim öğretiminde konuşma yaşını esas alır. Çocuğun eğitimi evlilikle başlar, ana rahminde devam eder. Doğduktan sonra kulağına ezan kamet okuma, güzel isim verme, helal lokma ve diğer uygulamalarla sürer gider. Çocuğun dünyaya gelir gelmez duyacağı ilk sesle (ezan-kamet), çocuğa ilk öğretilen cümleler onun kişiliğinin oluşmasına etki eder. Peygamberimiz yedi yaşından itibaren çocuklara namazı emretmiş, ümmetine de bunu öğütlemiştir. Bunun için yedi yaşından önce çocuk namazla tanışmalıdır. Zira namaz, başlı başına bir okuldur. Bir hadislerinde Peygamberimiz ümmetine şu görevi verir: “Çocuklarınızı şu üç şeyle eğitiniz: Kur'ân okumasını öğreterek, peygamber sevgisini aşılayarak, peygamberin ailesinin sevgisini aşılayarak.”¹⁰

Kur'ân eğitiminde erken yaşlarda başlamak ve ağzı düzgün (fem-i Muhsin) bir hocadan ders almak çok önemlidir. Kur'ân'ı hayat düsturu edinen ecdadımız, geleceklerini emanet edecekleri çocuklarının Kur'ân eğitimine de büyük önem vermişler ve buna büyük özen göstermişlerdir. Bu yüzden her mahalle ve köyün olmazsa olmazı olan cami merkezli mahalle mektepleri, Kur'ân eğitiminin merkezleri olmuş, medreselerdeki eğitim de Kur'ân eğitimi ile başlamış ve şekillenmiş, Kur'ân eğitimi Dâru'l-Huffaz ve Dâru'l-Kurrâlarda ihtisaslaşarak devam etmiştir.

Kevâkib-i Seb'a adlı eserde Osmanlı Medreselerindeki Kur'ân eğitimi şöyle anlatılmaktadır:

İlme yeni başlayan bir öğrenciye önce, anlayışı kadar iman telkîn edilir. Ergenlik çağına girmiş ise, üzerine namaz farz olduğundan, kendisine Fatıha suresi ve birkaç kısa sure öğretilir.

Sabî ise, her şeyden önce besmele ile Rabbi yessir duası yapıldıktan ve elifbâ cüzü öğretildikten sonra heceye geçilerek Amme cüzüne başlanır.

Bir mücevvidden (tecvid hocası) Kur'ân öğrenilerek hatmedilir. Daha sonra Kur'ân'ı tecvidle okumak farz-ı ayn olduğundan sabî, Arap ise Arapça, Türk ise Türkçe muhtasar bir tecvid kitabı okur... Bu arada Kur'ân'ı ezberler. Bir büyük mecliste hafızlar ve kurrâ huzurunda Kur'ân'ı başından sonuna altı ya da yedi saatte dinletir. Şükranesi için büyük bir ziyafet verilir. Ziyafettekilere hediyeler takdim edilir. Hızını altı saatte dinleten hafıza hâfız-ı seri derler. Bu sırada sabî, sekiz dokuz yaşlarındadır.

Arapça kelimelere alışması için İbn Feriştah gibi beş on yapraktan ibaret manzûm sözlük okutulur... Bu esnada haftada bir iki gün camilerde kurrâ meclislerine devam edip her derste ikişer üçer, mümkünse beşer onar ayet okuyarak ondört kıraati tekmiil eder. Kur'ân-ı kerimi tecvîd ile öğrenmek iktisâr, hafız olmak istisâd, kıraati ile almak istiksâ rütbesidir... Bundan sonra diğer ilimlere başlar.11

Bu tespitlerden şu sonuçları çıkarabiliriz: Osmanlı'da Kur'ân eğitimi, küçük yaşlarda başlayan ve sekiz dokuz yaşlarda büyük ölçüde tamamlanan bir eğitimidir. Bu eğitimden amaç Kur'ân'ın doğru bir şekilde okunması ve ezberlenmesidir. Kur'ân okuyanlara ezberletilen İbn Feriştah sözlüğü ise, Kur'ân kelimelerinin tamamını kapsayan bir Kur'ân sözlüğüdür. Sözlükte 2500 civarında Kur'ân kelimesinin Türkçe karşılığı verilmiştir. Zaten Kur'ân kelimeleri tekrarsız 3000 kadardır. Bu kelimelerin önemli bir kısmı da Türkçe'de kullanılmaktadır. Bu sözlüğün okutulması ve ezberletilmesiyle çocuk Kur'ân'ın manasına aşina hale gelecektir. Yani Kur'ân eğitiminin hedeflerinden biri de onun anlaşılmasıdır. Zaten ilerleyen zamanlarda okutulacak Arapça, Kur'ân ilimleri ve Tefsîr dersleri ile bu süreç tamamlanacaktır. Osmanlı Müslüman tebasının okuma yazma oranını tespitte, onların Kur'ân okuyanlarının hesaba katılması belirleyici olacaktır. Aksi takdirde, bu konuda sağlıklı sonuçlara ulaşılamaz.

Demek ki, Kur'ân bizim hayat kitabımızdır, ona iman ettik demekle iş bitmiyor. Önemli olan küçük yaşlardan itibaren Kur'ân ile olmak, Kur'ân ile dolmak, Kur'ân'ın yolunda bir hayat yaşayıp, Kur'ân'ın vaat ettiği bahtiyar bir hayatı dünyada yaşamak, bu şekilde âhirette Kur'ân'ın şefaatine mazhar olmaktır.

Dipnotlar:

[1] Müzemmil, 20.

2 Bakara, 121

3 Müzzemmil, 4.

4 İsrâ, 78.

5 İbnü'l-Cevzî, Tefsîr, V, 72-73.

6 Tirmizi, Sevabü'l-Kur'ân 18; Ebû Davûd, Vitr 20.

7 Neml, 91-92.

8 İsra, 23.

9 İsra, 111.

10 Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, I, 225.

11 Bkz. Cevat İzgi, Osmanlı Medreselerinde İlim, s, 70.